

M M
1 M I
M M

TESI DOCTORAL DE JAUME FREIXA
OBRA AMERICANA DE JOSEP LLUIS SERT

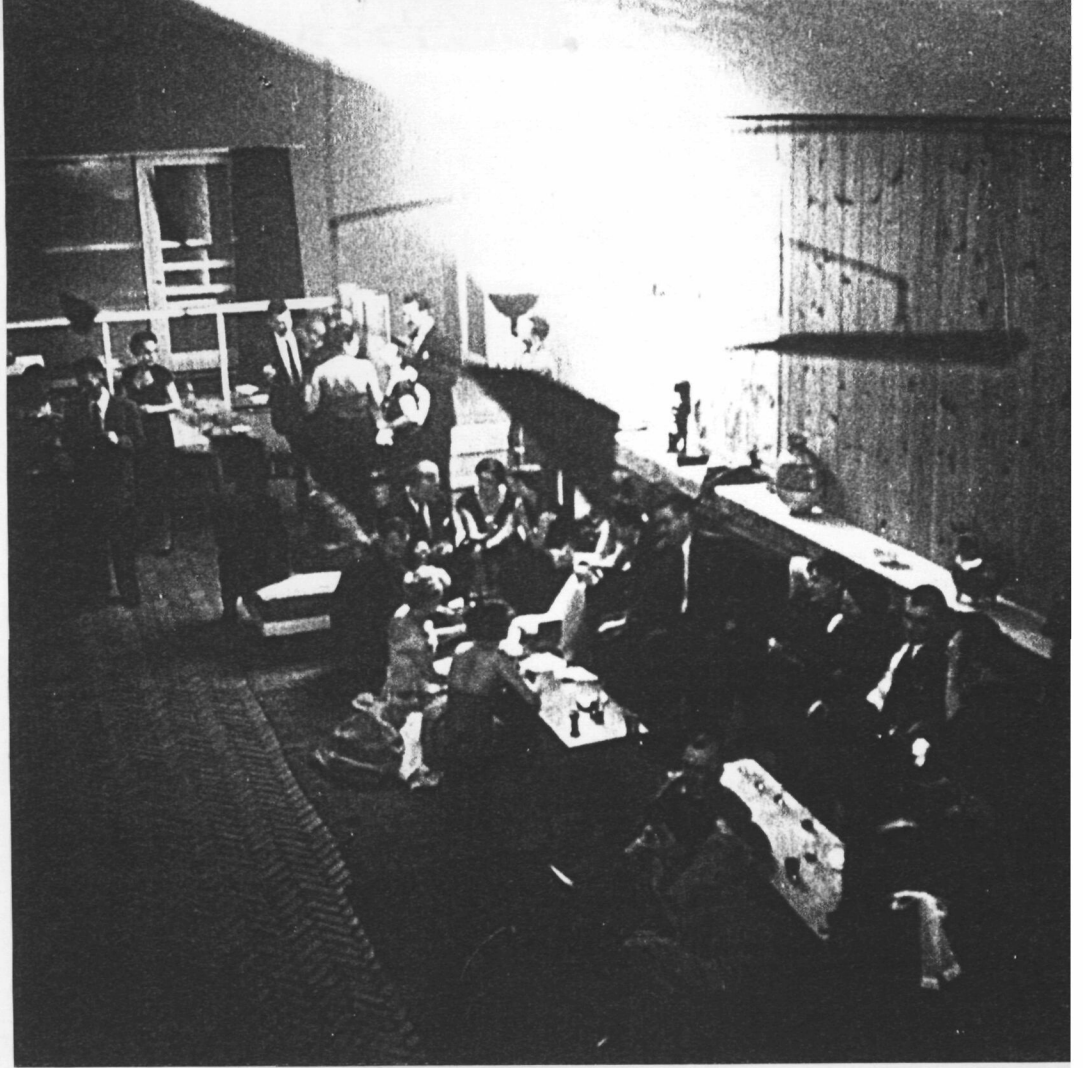
VOLUM IV

De manera simplista es podria veure al Sert arquitecte com dues persones: un pintor frustrat (que mai va pintar), i un urbanista frustrat (que mai va construir una ciutat, encara que ho va intentar). Amb el temps, Sert va arribar a crear una arquitectura que expressava les seves dues facetes. El pintor i l'urbanista no conviuen sempre pacíficament en els seus edificis però d'aquesta tensió se'n deriva gran part de la seva força. Sert el pintor sempre intenta fer dels seus edificis obres d'art. Veu els alçats com un quadre de Mondrian i es posa a traçar ratlles de proporcions. El Sert urbanista sempre està ampliant el programa i intentant convertir l'edifici en una lliçó de disseny urbà. Cap dels seus edificis apareix com un objecte autodefinit. Engoleixen recorreguts urbans i es disgreguen en volums diferents segons el costat cap on s'orienten, resultant sovint en un aspecte additiu, incomplet i una mica desmanegat...

Amb el seu desig d'un vocabulari visual mes ric, Sert pot considerar-se com un precursor de l'actual moviment post-modern, però ell no es veu així. Més aviat es veu a ell i a alguns dels seus contemporanis com uns Cézanne, es a dir, els primitius d'un nou estil...

...Pensa que la solució no és canviar la modernitat per una imitació fàcil dels estils del passat, sinó enriquir-la a través d'una millor comprensió d'allò que els estils del passat oferien..."

Aquestes frases resumeixen el punt de vista de Sert recollit per un associat de SJA durant deu anys, americà i ben relacionat amb els ambients de la crítica artística i el món acadèmic que preparaven l'actual eclosió del Post-

36

A DALT:
DETALL DE L'AJUNTAMENT DE BOSTON DE KALLMAN I MACKINELL, 1967.
A BAIX:
FAÇANA DEL NEW ENGLAND AUDITORIUM, BOSTON.
MATEIXOS ARQUITECTES, 1989.

modern. El mateix Robert Cambell, admetia ara, deu anys després d'escriure aquest article, que no es fà gens d'arquitectura interessant a Boston i pensava emigrar cap a Atlanta o Miami, on sembla que despunten més grups interessants. L'arquitectura a Boston es obligatòriament Postmoderna, la mateixa Boston Redevelopment Authority que Sert contribuí a establir en els anys cinquanta ara és un organisme que rebutja projectes d'edificis que no tinguin cornises, motlures, simetria etc. Sense que es pugui atribuir a aixó, el fet és que són excepcionals els edificis postmoderns de qualitat com el de Kallman i Mackinnell, antics *moderns* conversos. El darrer projecte que Jackson executa tot sol també fà ús d'unes cenefes ornamentals de totxo. Com que els resultats generals son tant dolents que comença a preocupar a tots els crítics, les mirades es dirigeixen cap a Moneo i potser darrere d'ell trobin aquestes darreres frases de Sert que defineixen força bé el camí que està seguint la millor arquitectura espanyola, portuguesa i d'alguns sectors europeus, es a dir, d'una arquitectura MODERNA que s'enriqueix de continguts formals i fins i tot ornamentals dins d'una consciència forta de la construcció i del contexte. Sense saber-ho, Sert podríem dir que profetitzà el camí de l'arquitectura del seu país, a la qual ell havia estat un estranger.

3.2. L'HOME

Sert mantingué una consciència de persona pública, força atent a la seva imatge. Sense arribar a l'extrem de Le Corbusier, que *construí* la imatge que volia deixar a través d'escrits, inclosos els seus dietaris, que revisava, Sert

tingué molta cura de que tota presència externa de la seva casa, del seu vestuari i del seu aspecte personal i tot allò que fos visible del seu comportament fóssin impecables dins d'uns estàndards lleugerament *démodés* com s'esqueia a un emigrat de la vella Europa amb antecedents aristocràtics. Aquest era un secret a veus entre els seus amics i subordinats, que com a bons americans de classe mitja estaven fascinats pel màxim *charm* concebible: el de l'aristòcrata progressista, culte i lliberal.

D'aquí provenien les contradiccions d'una personalitat complexa que trobà a Amèrica una societat forçosament oberta i alhora conservadora, però en tot cas basada en el viure i deixar viure tan car als anglo-saxons. Sert era una mica desconcertant perquè era sincerament lliberal, però era catòlic, que a Amèrica són reaccionaris. Era igualitarista i demòcrata com ningú, però tenia minyona, que a Amèrica es quelcom reservat per als multimilionaris. Era un avantguardista que rendia culte als joves i a l'experimentalisme però la seva dona resava davant unes imatges policromades i llegia el Kempis. Els que coneixíem una mica el seu passat saviem que havia estat molt a prop el PSUC, i, no obstant, havia ascendit a degà de Harvard en plena ressaca de les purgues de suposats comunistes de McCarthy. Quan es canvia de país i d'idioma es com canviar de personalitat i l'expatriat que s'incorpora plenament a l'altra societat té quelcom d'actor. Sert, degut a la seva projecció pública _que tingué desde bon principi perquè la seva arribada ja fou com a secretari dels CIAM invitat a donar conferències_ hagué de fer un paper, i el féu. Les seves *parties* eren les més divertides, generoses

de whisky i amb deliciosos canapés cuinats sota la direcció de Moncha, la seva dona, que era encantadora com a amfitriona i que també sabia interpretar el seu paper de dona amb personalitat i bellesa però totalment subsidiària del marit. Les seves conferències eren acuradament preparades i sempre generosament il·lustrades d'excelents imatges en diapositives. Les publicacions i tríptics de l'oficina eren també impecablement dissenyats. Malgrat l'èxit social dels Sert hom es demana com es que tingueren una vellesa tan solitària. Potser la mobilitat de la societat americana, amb canvis freqüents de composició familiar i de residència els restà base afectiva entre generacions més joves. Però sorprèn que la dedicació de tants anys a la vida acadèmica i a l'oficina no produïssin més vincles personals i fins i tot íntims. La cordialitat dels Sert rara vegada deixava penetrar més enllà del decorat de la seva sala d'estar. I, a més, viatjaven tan sovint que es prodigaven en més d'un escenari. A Europa irradiava el prestigi de tot el que venia d'Amèrica en els cinquanta i seixanta, i a més el de la Universitat més famosa. A Amèrica disfrutava de l'aureola de l'origen noble i de la sofisticació cultural del vell continent, amb unes idealitzades relacions d'amistat amb artistes famosíssims com Picasso, Miró, Calder, Léger, etc.. De tant canviar de paper hom es pregunta si es devia conèixer a si mateix. Es com si el preu a pagar per una *performance* impecable hagués estat la soledat. Una soledat en parella, que, en minvar la lucidesa de Moncha després de l'atac de feridura parcial de 1980, fou soledat total. No obstant, dins del perfil de contradiccions, mai semblà una persona

turmentada ni propensa a la depressió, avui tan freqüent fins i tot en homes i dones d'èxit. L'èxit, justament alimentava una seguretat en sí mateix, que, no obstant, tenia un límit en una certa timidesa i uns lleus complexos de poca estatura. Aquesta aparent fragilitat física era una de les coses que el feien més entranyable i facilitaven la seva acceptació social. La seva seguretat anava acompanyada d'una forta autoritat, però exercida en nom d'un codi d'excel·lència que estava per damunt d'ell mateix. He de reconèixer que els seus rars exabruptes eren motivats per falles objectives en la feina, mai crispacions arbitràries de l'humor. L'humor, justament era el lubricant de tot el seu tracte i el signe de la seva familiaritat amb algú. Tenia un sentit de l'humor agut, del gènere irònic i burleta que només he conegut en catalans d'abans de la guerra. Un humor amb sentit del grotesc i del surrealista. Enyorava en Cantinflas, entre d'altres confesos creadors de rialles, i el Papitu (LLorenç Artigas). Aquest humor no era el mateix que exercia entre angloparlants. En els seus anys la *distància* entre Barcelona i Boston era astronòmica i Sert no es molestava en traduir acudits d'una cultura a l'altra perquè sabia que no eren receptives. Les anècdotes que explicava i algunes que he sentit explicar després sobre ell omplirien més d'un paràgraf.

Entre alguns dels seus col·laboradors de mes anys se'l qualificava de "radical de saló"- "catòlic de saló", al·ludint a que no semblava practicar a fons allò que predicava. Però el fet és que les seves inclinacions, manifestades en coses tan serioses com que dediqués molt més esforç als habitatges de renda limitada que als de venda lliure i

JOSEP LLUIS I MONCHA SERT.

rebutgés fer habitatges unifamiliars de luxe, denoten conviccions de generositat social, que no són freqüents entre arquitectes, i menys avui. Acceptà fer Les Escales Parc, obertament per l'interès d'iniciar contacte amb el mercat a Catalunya, però sense cap simpatia pel client ni el barri ni el tema. Quan perillà la qualitat del projecte en obligar el client a dividir els duplex, retirà la seva signatura, encara que de forma més simbòlica que efectiva. La seva actitud general de dedicació a la qualitat al marge de les diferències de remuneració dels projectes revela un desprendiment econòmic, que alguns veieren com un luxe moral de persona acomodada, però que tenia la doble base del seu orgull professional que l'obligava a un nivell i l'altruisme del servei a la causa de millorar l'entorn col·lectiu, en funcionament i en bellesa.

Se sentí català, que a Boston era una identitat gairebé secreta, i parlava català amb Moncha sense que ni la minyona _santanderina_ ni la seva filla adoptiva _aragonesa, com Moncha originalment_ els poguéssin entendre. Una utilíssima llengua privada. Però les minyones i les nebodes recordaven la seva família castellano-parlant i els estius passats a Comillas (Santander) a casa dels cosins Lamadrid i Lopez-Satrustegui. Es a dir, l'adopció adulta de la catalanitat afegia una complexitat més a la seva personalitat. No fou un "català de saló" i quan pogué fer-ho canvià oficialment el seu nom a Josep LLuís en el seu passaport americà i fou qui preparà l'agermanament entre Boston i Barcelona de 1984.

Quant a la seva recuperació d'identitat política, dins d'una gran discreció donà 100.000.- pts. per a la campanya de

PSUC el 1977 i digué que els considerava els "millor organitzats". També se subscrigué a l'Avui, que originalment no era tan decantat cap a un partit.

A Amèrica marxà a la capçalera de la gran manifestació de professors i estudiants sota el lema de "Moratorium belli" que tingué lloc de Cambridge fins a Boston, contra la guerra del Vietnam, pel setembre de 1970. Religiosament, exercí de catòlic en el petit cercle de la parròquia de Cambridge de Saint Botholph, on tingué lloc el seu funeral americà. Un funeral, per cert, no massa concorregut. El seu progressisme ideològic i la seva formació de lliurepensador havien trovat una reconciliació amb el cristianisme a través de Teilhard de Chardin, els llibres del qual tenia en la seva totalitat i havia llegit. La seva inclinació religiosa progressista tenia arrels franceses i trobava companyia a Barcelona especialment entre els seus amics el matrimoni Gomis. Era insòlita i inaudita en els medis catòlics americans. Féu donació de béns a la Fundació per la Pau, però mai s'apropà a un dels cercles amb els quals tenia més ideologia de coincidència: els Cristians per al Socialisme. Potser per una natural prevenció a tota militància en una certa edat i després d'una experiència com la seva.

En resum, una trajectòria professional i personal d'esforç i plenitud, ella mateixa un admirable exercici d'equilibri acrobàtic entre les forces d'ordre i desordre, les del plaer i l'esforç, l'exigència i la tolerància que es veu reflectida en la seva obra.

